Magnussen, Finn

Kortfattet Udsigt over Runeliteraturens nærværende Standpunkt.-

KORTFATTET UDSIGT

OVER

RUNE-LITERATURENS

NÆRVÆRENDE STANDPUNKT,

ISÆR MED HENSYN TIL DE DEN VEDKOMMENDE
NYESTE OPDAGELSER

AF

FINN MAGNUSSEN,
PROFESSOR OG GEHEIMEARCHIVARIUS.

Ligesom det Tidslöb, hvori vi leve, har udmærket sig, fremfor alle andre, ved videnskabelige Opdagelser i Naturens umaalelige Rige, saa har det og ved grundige Undersögelser om længsthensvundne Aartusenders Mindesmærker allerede besvaret adskillige af de for Menneskehedens Historie höist vigtige palæographiske Spörgsmaal, hvilke vore nærmeste Forfædre henregnede til de for stedse uoplöselige Gaader. Saaledes ere Ægypternes Hieroglypher ikke længere nogen Hemmelighed for os, ligesaalidet som deres övrige simplere og tildeels fordum almindelige Skrifttegn, ej heller det gamle Persiens Kilskrifter, for ikke at opregne saamange andre, saavel ældre som nyere Skriftarter, der nu först ere blevne dechiffrerede ved europæiske Grandskeres utrættelige Flid. Det var da vistnok paa Tiden for os Nordboer ikke længer at staae tilbage for andre Folk i fornöden Kundskab om vore egne ældste Skrifttegn, Runerne, hvis Alder og Oprindelse man i mere end tre Aarhundreder har sögt at dröfte, uden at kunne blive enig om det Hovedpunkt: om Runerne virkelig vare blevne brugte eller i al Fald udhugne i Steen af vore hedenske Stamfædre, eller om de blot vare en forviklet og fordærvet Skriftart, som nærmest var udsprungen fra de i Middelalderen brugelige (af Navn og Oprindelse) latinske Bogstaver, paa den Tid, da Kristendommen udbredtes i de nordiske Riger, og om de ældste Runemindes-

mærker burde söges blandt de Gravminder, der her bleve opreiste af de förste Kristne over deres Frænder eller Venner, for derved at efterligne de i fremmede Lande samtidig i Brug værende Indskrifter paa kristelige Ligstene.

I Hovedsagen har det danske Videnskabernes Selskab, ved den af det i Aaret 1833 foranstaltede videnskabelige Undersögelse af Runamo Klippen löst denne for vor Historie höist interessante Opgave. Dens Lösning kan dog ikke alene siges at være vigtig for den egentlige enkelte Gjenstands, men ogsaa for dens fuldt saa betydelige Fölgers Skyld. Den uventede, i mange Aarhundreder forgjæves sögte Oplysning henvendte den almindelige Opmærksomhed paa ældgamle danske Steenskrifter, hvis Tilværelse man længe havde tænkt sig som umulig, og snart lönnedes den vakte Forskning med forskjellige nye Opdagelser, som nærmere ville omhandles i det Fölgende.

At Naturvidenskaberne og Oldgrandskningen, endog med Hensyn til vigtige Kjendsgjerninger, kunne gjensidig oplyse hinanden, er i den nyere Tid paa forskjellige Maader bleven tilstrækkelig godtgjort, endog ved den her især omhandlede Undersögelses Hovedresultater — thi uden Naturforskerens klare Blik og virksomme Bistand vilde Runamo-Indskriftens rette Betydning rimeligviis til evig Tid være bleven en uudforskelig Hemmelighed, selv for den mest runekyndige Oldgrandsker.

For at denne hidindtil ubekjendte og saa ofte for uforklarlig erklærede Indskrift kunde, saavidt mulig, i alle Henseender stilles i det rette Lys, ansaae jeg det for nödvendigt, forelöbig at anstille en, saavidt muligt, nöiagtig Dröftning af Runernes Alder og Brug i Almindelighed, saavel blandt Skandinaverne eller de egentlige Nordboer af vor Stamme, som blandt Angelsaxerne og de egentlige Germaner, med stadigt Hensyn til denne Skrift-Benævnelses ældste Betydning. At opnaae nogen afgjort Vished, med Hensyn til Bestemmelsen af en vis Periode for Skrivekunstens förste Indförelse i Norden, tör vi endnu ikke haabe, men derimod

har jeg Grund til at vente, at adskilligt hertilhörende Nyt og nogenlunde Sikkert, tildeels grundet paa den nyeste Tids ovenberörte Opdagelser af forskjellige Runemindesmærker, vil komme for Dagen, og at vi saaledes ogsaa her kune tröste os ved det Gamle:

Est qvoddam prodire tenus, si non datur ultra.

Det er bekjendt, hvor höist forskjellige de Lærdes Meninger have været, og ere vel tildeels endnu om Runeskriftens Ælde, især med Hensyn til dens Anvendelse ved Indridsning eller Indhugning paa Steen i vort Norden. Forskjellige i sin Tid berömte svenske Forfattere i det 16de og 17de Aarhundrede ansaae nogle blandt Sverrigs Runestene for Mindesmærker fra Verdens ældste Tider, satte för eller kort efter Syndfloden. *Ole Rudbeck* antog, at Iris og Osiris ommeldtes i deres Indskrifter; at Japhet selv forhen var kommen til Sverrig og havde bosat sig der, samt at dennes Efterkommere uddroge siden derfra og overvandt Europas, Asiens og Afrikas vigtigste Folk, blandt hvilke den ægyptiske, græske og romerske Mythologie videre uddannedes, skjöndt egentlig hjemmehörende her i Norden o. s. v. En svensk Lærd (*Peter Bang*, Professor i Åbo) satte endog de nordiske Folks Oprindelse höiere op i Tiden, ved at ville vise, at Adam selv tilsidst opslog sin Bopæl paa Kalkesta i Finland o. s. v. Andre sögte paa en noget fornuftigere Maade at bevise Cimbrernes Hærfærd, Gothernes förste Udvandring fra Norden af Runestenenes Indskrifter o. s. v. Man kan ikke undres over, at saadanne Literatorer som de förstommeldte faldt paa de Tanker, at Grækerne og selv adskillige asiatiske Folk havde laant deres Bogstaver af Rune-Skriften, — men forunderligt maa det vistnok forekomme os, at agtede Oldgrandskere i det 18de Aarhundrede, navnlig *Peringsköld*, blandt de svenske Runeminder ville have fundet Magogs, Japhets Söns Gravsteen, og at Udgiveren af Bautil, et af de vigtigste Værker, der endnu haves i Runefaget, *Göranson*, læste en af de ved ham udgivne Indskrifter saaledes, at den var bleven sat til Erindring om de Mænd, som havde

været med Noah i Arken. Værket udkom dog i Aaret 1750 efter Christi Födsel. Slige Urimeligheder maatte snart lede til Bekræftelsen af den gamle Sætning, at Yderlighederne gjerne komme til at beröre hinanden. Sindigere svenske Runegrandskere, især *Olaus Celsius* og *Nils Broeman*, indsaae snart det Vrange i hine Forklaringer, hvis fuldkomne Grundlöshed de tilstrækkelig godtgjorde; men derimod kan det ikke nægtes, at de selv ingenlunde forstode Runestenenes, tildeels fra Skjaldene laante Sprog, saaledes som de burde*), hvorfor de forfaldt til den fuldkommen modsatte, men dog næsten ligesaa ugrundede Indbildning,

*) Af forskjellige Exempler herpaa tillader jeg mig her at anföre enkelte. *O. Celsius* synes undertiden ikke engang at have havt rigtigt Begreb om Oldsprogets simpleste Former; saaledes oversatte han *arfa sinum* ved *hæredibus suis* istedetfor sin Sön eller Arving (om Urlunda-Indskriften); *brytar kumbl* (Gravdysse ved Veien) gjengiver han blot med *cippus* (om Sälna-Indskriften). De ældgamle Vers:

Ei mun liggia
meþ (an) altr lifiv
brú harþslegin
briþ eft gu (ma)

oversætter han saaledes: "*Hic jacet ad pontem Alterlivensem violentâ morte peremtus*", istedet for:

Stedse skal ligge
til fjernest Alder
fastlagt Bro
til Mandens Erindring,

og en anden:

(m) unu eki merki
meiri verþa
þan Ulfs sinir
eftir Gir

saaledes: "*Uno incidit figuram majoris pretii ac illa fuit, quam filii Ulfonis Giri inciderant*" istedenfor

Större (Mindes) Mærker
monne ei reises
end de som Ulfs Sönner
(reiste) for Geir.

Den ellers lærde *Broeman* oversatte og en Deel af Indskriften paa Sjörup-Stenen i Skaane, sat af Saxo over Asbjörn Tokesön:

sar flu eki
at Ubsalum
en va meþan
vabn afþi

at der ingen Runestene gaves, der vare ældre end Kristendommens Indförelse i Sverrig. Denne Tro blev efterhaanden saa kraftig udbredt der i Riget, at selv de mest berömte blandt dets Oldgrandskere i vore Dage, Rigsantikvarerne *Sjöborg* og *Liljegrén*, tilsidst antoge den for fuldt og fast, især for saa vidt at ingen Runeskrift var bleven sat for nogen Afdöd i Hedenold, i hvilken man overhoved aldrig havde indhugget eller indridset Runer i Steen, hvorfra *Sjöborg* dog undtog en eneste i Upsala forvaret Hammer og ligeledes, i hans yngre Aar, Runamo-Indskriften. Ikke desmindre erkjendte de tre sidstnævnte Forfattere, at Runerne, deels som Skrifttegn, deels som magiske Characterer, havde været i Brug baade i Skandinavien og det tilgrændsende Tydskland i disse Landes hedenske Tidsalder. *Sjöborg* antog endog at visse svenske Love vare blevne indskaarne i Træ henved Aaret 680 efter Christi Födsel, at man lige til det 18de Aarhundrede havde været i Besiddelse af enkelte svenske Runediplomer, udgivne af Konger, fra Aarene 850 til 860 o. s. v. Sverrigs kyndigste Historieskrivere i det 18de og 19de Aarhundrede, *Lagerbring*, *Geijer*, og *Strinnholm*, ligesom og dets lærde Oldgrandskere *Wallin*, *Wallman* m. fl. ere derimod alle enige i at antage Runers Brug i det hedenske Norden ikke alene til Indskrifter paa Træ, men ogsaa paa Stene.

De fleste danske Forfattere have, saavidt jeg veed, holdt Middelveien i dette videnskabelige Anliggende og antaget det for vist, at Runerne ikke alene havde i Hedendommen været brugte som Skrift i de

---

paa fölgende Maade: "han fölgde Ake til Upsala; han äfventyrade med honom som förde Vapnen (Vapendragaren)." Den rette Mening er derimod aldeles tydelig denne: "Han som ikke flygtede ved (i eller til) Upsal, men fægtede (kæmpede, dræbte) medens han havde Vaaben." (See Acta literaria Upsaliensia 1728, S. 401; 1730, S. 86, 88, 90, samt *Brocmans* Tillægsafhandling til hans Udgave af Ingvar Vidförles Saga 1762, S. 194). Endnu i Aaret 1828 billigedes dog *Brocmans* sidstanförte Oversættelsesmaade af *Sjöborg* (Samlingar för Nordens Fornälskere II, 52). Dette bemærkes her uden i nogen Maade at söge at forringe disse Forfatteres övrige Fortjenester.

nordiske Lande, men ogsaa vare blevne indhuggede paa Stene o. s. v., tildeels til de Afdödes Erindring. En literær-historisk Anvisning for dem, der önske at lære deres, saavel som fremmede Forfatteres Skrifter, angaaende Runerne at kjende, haaber jeg at kunne meddele ved en anden Leilighed. Her indskrænker jeg mig forelöbig til at antyde de vigtigste nyere, fra hinanden afvigende Meninger om de nordiske Runers Herkomst:

Bure, Worm, Grotius, Bartholin, Torfæus, Verelius, Schöning, Suhm, Lagerbring, Vedel Jarlsberg, Skule Thorlacius, Burman, Vedel Simonsen, Arendt, Sjöborg, Wallman), Brynjulfsen, N. M. Petersen* o. fl. udlede Runernes Oprindelse fra Asien, navnlig enten fra den store kaukasiske Bjergstrækning eller Landene ved det sorte Hav, hvor Grækerne meget tidlig have grundet blomstrende Kolonier og efterladt sig, til vore Dage, mange Indskrifter paa Stene, Mynter og andre Billedværker m. m. I al Fald er det vist, at Runebogstaverne i Formen meget nærme sig til den ældste græske Skrift, — og jeg kan for min Deel, efter de Oplysninger, som endnu haves, ikke andet end antage denne Mening overhoved for den sandsynligste.

Enkelte Gisninger ere blevne fremsatte derom, at Phoenicierne, ved deres vidtudstrakte Opdagelses- og Handels-Reiser, have indfört deres Bogstavskrift i Norden, hvoraf Runerne vare fremkomne**). Herom

---

*) Jeg antager nemlig, at Mærket W—N i Idunnas 9de Hefte (1822) tilhörer denne Forfatter, som der tillægger Runernes Brug i Norden en meget höi Ælde. See især S. 380 o. f. (i Afhandlingen: ett Indiskt skriftteeken bland Runorna).

**) Höist mærkværdigt er det vistnok, at naar man sammenstiller de phoeniciske Bogstaver tilligemed de beslægtede fra Palmyra-Indskriften og flere orientalske med Runerne, baade af de angelsaxiske og nordiske Hovedarter, finder man, at de allerfleste have en indbyrdes radikal Lighed med hinanden. Man maa derved ledes til den Formodning, at Runerne have en dobbelt Oprindelse, nemlig en Phoenicisk-Brittisk eller endog Phoenicisk Græsk-Gallisk fra en Side og en Græsk-Asiatisk fra det sorte Havs Kyster (o. s. v.) paa den anden Side. Ved mine i denne Henseende anstillede Sammenligninger har jeg (efter forhen at have holdt mig til de ældre Orientalisters Underretninger) mest benyttet Lindbergs *Commentatio de inscriptione Melitensi Phoenicio-Græca, Hafn.* 1828 og *Gesenii Scr. et Lit. Phoenic. Monumenta* 1837 som de paalideligste mig bekjendte Afhandlinger over de phoeniciske Skriftarter.

vide vi ellers mindre end om de oprindelig græske Massiliensers Kundskab om vort Norden, thi den af dem til dets Udforskning i det 4de Aarhundrede för Christi Födsel, rimeligviis kort efter de Phoeniciske Handels-Staters Undertvingelse af Macedonierne, udsendte Pytheas kom til Britannien og derfra til Thule, uden Tvivl Skandinavien i vidlöftigste Forstand, navnlig dog, efter *Werlauffs* seneste Udvikling af Ravhandelens ældste Historie*) til Jylland, hvor man da havde Agerdyrkning, Biavl, Öl, Mjöd, store Bygninger o. s. v., altsaa en ikke ubetydelig Kulturgrad, hvilket ogsaa *Forchhammers* nyeste geognostiske Undersögelser**) tildeels vise at virkelig har fundet Sted paa Jyllands vestlige Öer i den selvsamme Periode. Alt dette stemmer desuden vel overeens med vore egne Forfædres ældste Beretninger, der tillige antage Runernes asiatiske Oprindelse. Herfra afvige dog disse af nyere Forfattere udviklede Meninger:

Bredsdorff har sögt at vise vore Runebogstavers Oprindelse fra de af Ulfilas (i det 4de Aarhundrede opfundne eller omdannede) Moesogotiske Bogstaver***).

*) See det Kongl. Danske Vidensk. Selsk. hist. og philos. Afh. (1836) 5te Bd. S. 240 o. fl.

**) Ueber dauernde Niveau-Veränderungen und Spuren von Ueberflüthungen an der Westküste des Herzogthums Schleswig, 1837, indfört i *Falcks* N. Staatsb. Magazin 1 B. Den danske Original er, efter at Forfatteren havde udvidet sine Undersögelser til Jylland, læst i Videnskabernes Selskab og vil udkomme blandt dets naturhistoriske og mathematiske Afhandlinger. Deri vises det, at en uhyre Havflod har hærjet Vestkysten af Slesvig, för vor Historie begynder, rimeligviis i Tidslöbet for Christi Födsel, altsaa omtrentlig i den her omhandlede Periode. Spor af denne Vandflod sees tydeligst paa Öerne Sylt, Föhr og Amrum, og de vise, at visse ellers meget gamle Gravhöie ere yngre end Floden; derimod finder man dog andre, nu uanseelige og lave, som ere ældre end den. Ogsaa viser Forf. S. 17—23, at man paa hine Öer, förend Floden indtraf, opförte Volde, brændte röde Muursteen, havde Vogne, banede Veje og Fodstier, samt drev Agerdyrkning paa den endnu i hine Egne brugelige Maade ved Markens Inddeling i Agre, opförte Gravhöje, der have indeholdt Urner og Vaaben eller Redskaber af Steen o. s. v. Ogsaa finder han (S. 20 o. f.), at altfor mange Forfattere have uvedbörlig sögt at nedsætte vore hedenske Forfædres Kultur, hvad selv Sammenligningen mellem visse engelske og plattydske Ord endnu kan vise.

***) I de sidste Aar har denne Forfatter beskjæftiget sig med Undersögelser vedkommende de Angelsaxiske Runer; — om han derved har fattet andre Meninger om disses eller vore egnes Oprindelse, er mig endnu ubekjendt.

John Olafsen fra Grunnavig i Island havde forhen i sine yngre Aar (i sin *Runologia*)*) sögt at udlede Nordens Runer fra de spanske Visigothers eller Vestgothers saakaldte toletanske Bogstaver (brugte i det 5te eller 6te og de nærmest fölgende Aarhundreder efter Chr. F.), hvilke han dog sammenblandede med de ulige ældre Celtiberiske. Efter at han siden længe havde ivrig beskjæftiget sig med Nordens ældste, især eddiske Literatur, frafaldt han sin Gisning og erklærede sig for overbeviist om Runernes höje Ælde i Norden og deres Brug her i de hedenske Tider, hvilket han forhen havde benægtet.

Gram var af den Mening, at den nordiske Runeskrift nedstammede fra den Angelsaxiske i Stor-Britannien. Dog har han ikke udgivet noget særskilt Skrift af slig Indhold eller overhovedet om Runernes Oprindelse, men han har yttret denne sin Mening i en hidindtil ikke udgivet Afhandling angaaende de danske Guldhorn (skrevet 1734), uden nogen egentlig Udvikling eller Beviisförelse.

Ihre, *Schlöszer* og *Murray* meente, at Skandinaverne havde erholdt Runeskriften fra de Danskes saxiske eller tydske Naboer.

Kopp ansaae Runerne for at være udsprungne i Middelalderen fra den romerske og latinske Skrift. Vistnok har denne udmærkede Palæograph (hvis Fortjenester af Videnskaben overhoved man ikke kan andet end erkjende, hvor aabenbart det end er, at han ingenlunde havde nogen rigtig Kundskab om Runerne) — fuldkommen Ret deri, at mange Bogstaver, der ligne Runerne, findes i Midelalderens barbarisk-latinske Indskrifter, — men jeg anseer dem meget snarere for at være Levninger

*) Skrevet paa Islandsk, men aldrig udgivet i Trykken. Denne John Olafsen (död 1779) kaldes undertiden *den Ældre*, til Adskillelse fra en anden noget yngre, men dog tildeels samtidig lærd Islænder i Kjöbenhavn (död 1811), bekjendt ved adskillige særdeles grundige trykte Skrifter; den sidstnævnte kaldte sig paa Latinsk-græsk (efter Födestedet *Svefneyar*) *Hypnonesiensis*, den förstnævnte derimod *Brachycolpios*. See ellers, om den her omhandlede Lærde, *Werlauffs* Efterretninger (i Arne Magnussens Biographie) Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed (1835) 3die Bind S. 4—6.

af de gothiskgermaniske og muelig flere saakaldte barbariske Folks ældre Skrifttegn, end for tilfældige eller vilkaarlige Fordreininger eller Afændringer af de latinske Bogstaver. Med Hensyn til saadanne Runers Blanding med romerske, saakaldte latinsk-gothiske eller angelsaxiske Bogstaver paa Middelalderens engelske Mynter haaber jeg i en anden Afhandling (som nærmere ommeldes i det Fölgende) at have beviist denne Sætnings Rigtighed. Desuden har *Kopp* i sin Sammenligning tildeels havt Characterer for Öinene, hvilke han kalder Runer, men som dog ingenlunde er det, i det mindste ikke af de ægte nordiske Arter*). Overhoved vil man let, ved Sammenligning, kunne erfare, at flere og tydeligere Paralleler til Runerne findes i de hetrusciske og celtiberiske Skriftarter end i de egentlige romersk-latinske.

Adskillige agtede tydske og brittiske Lærde have ellers for længst erkjendt og tildeels beviist, at Runerne fordum brugtes i deres Fædrelande; vi kunne her ikke opholde os ved disse Forfatteres Optegnelser, men kun bemærke, at ligesom *Hickes* nu for mere end et Aarhundrede siden, ved at fölge vor *Worms* Fodspor, gjenoplivede Storbritanniens da næsten uddöde Runeliteratur**), hvilken han dog altfor meget sammenblandede med den egentlig nordiske, saa erhvervede *W. C. Grimm* sig i vore Dage fuldt saa store Fortjenester af den tydske, samt tillige af den angelsaxiske og nordiske, forsaavidt som han med megen Nöiagtighed og Kritik for förste Gang udviklede disse Runealphabeters indbyrdes Forhold til hinanden og især (hvad der mest vedkommer os) vore nordiske, selv de kunstigere Runers höje Alder***). Overhoved ledte

*) See *Kopps Palæographia critica* (1829) T. III S. 236. Der fremstiller han i det Hele kun 15 Runecharacterer, af hvilke jeg ikke kjender de 2; — den ene ※ har jeg aldrig seet i nogen Runeart, den anden ♈ forekommer mig vitterlig kun i Middelalderens gothisk-latinske Skrift som M.

**) See hans berömte Værk: *Thesaurus Antiqvitatum Septentrionalium Voll. III Oxoniæ 1703—1705.* Fol.

***) Især hans Skrifter: Ueber deutsche Runen, Goettingen 1821, og: Zur Literatur der Runen, Wien 1828, 8. I de sidste 12 Aar har han samlet mange gode Bidrag hertil fra Tydskland og England, hvis Udgivelse man med Længsel maa see imöde.

hans Undersögelser til det Resultat, at de angelsaxiske og tillige de tydske Runer have deres Udspring fra de ældre og simplere Nordiske.

Endskjöndt vi, som sagt, overhoved maa adskille visse Runearter efter de forskjellige Folk, blandt hvilke de til en vis Tid især brugtes, saa findes dog adskillige saakaldte angelsaxiske og flere fremmede Runeindskrifter i vore nordiske Lande*); af hine sees ogsaa enkelte Bogstaver at være indblandede i de Indskrifter, som ellers for det meste bestaae af vor almindelige Runerække. Ligesom til etslags Gjengjeld findes ogsaa nogle nordiske Rune-Indskrifter i Storbritannien, hvortil Aarsagen let forklares ved bekjendte historiske Forhold. Mindre forklarlige ere derimod adskillige vistnok meget gamle Indskrifter af blandet Art, som især findes (eller fandtes) paa forarbeidet Guld, som vore tabte Guldhorn**), mange Guldbracteater, som endnu haves, og visse meget massive Guldringe, af hvilke een, som sagdes at være funden i Norge, blev kjöbt af *Bröndsted* i England og af ham offereret vor Konge, som har ladet den indlemme i det herværende Kunstmuseum. Naturligviis gives der endnu i Storbritannien selv adskillige jordfaste Mindesmærker med slige Indskrifter af den der egentlig indenlandske Angelsaxiske Runeart, af hvilke dog sikkerlig særdeles mange have fundet deres Undergang saavel i Middelalderens idelige Krige som siden i de fanatiske Ödelæggelser, der traf saa mange af den der ældgamle Katholicismes Levninger, ikke allene i Reformationens Billedstorme, men ogsaa ved

*) Om de her nævnte nordiske Runeskrifters Beskaffenhed kan man ikke sige noget Bestemt förend de ere blevne tilstrækkelig undersögte og dechiffrede, hvorpaa *W. Grimm* har gjort de förste særdeles sindrige Forsög. (Ueber Deutsche Runen S. 172 o. f. jevnförte med Tab. VI, VII, VIII).

**) Jeg har bestemt erklæret, at Indskriften paa det Tönderske Guldhorn hörte til de Angelsaxiske Runer i Annaler for nordisk Oldkyndighed (1837) 1ste B. S. 254. Selv har jeg adskillige Gange forsögt paa at dechiffrere den, men aldrig ret tordet stole paa min Forklarings Rigtighed. Af Andres mange Fortolkningsforsög maa jeg ansee Prof. *Bredsdorffs* for det rigtigste; det er nu publiceret i *Memoires de la Societé Royale des antiquaires du Nord*, 1839.

Puritanernes endsildigere politisk-religieuse Statsomvæltning. Med Nöd og Neppe, ja næsten som ved et Mirakel, frelstes fra hiin dobbelte Forfölgelse et af de for os mærkværdigste Oldtidsminder, i Flekken Ruthwell, i det gamle Northumberland, nu i Skotland, ikke langt fra Englands Grændse, nemlig en Obelisk, paa hvis Spidse et Kors för havde været anbragt, forsynet med en vidlöftig Indskrift i Angelsaxiske Runer, som længe har været en virkelig *crux interpretum*, samt desuden med bibelske Forestillinger og tilhörende latinske Overskrifter. Endog efter at Runeindskriften var tre Gange udgivet, selv af *Hickes* og *Gordon*, havde Ingen yttret det mindste om Skriftens Fortolkning, og Stötten blev i Almindelighed, selv af Storbritanniens störste Oldgrandskere (som *Gibson*, *Pennant*, *Chalmers* o. fl.) antaget for at være opreist af Danske eller Norske. *Wilhelm Grimm* erklærede tilsidst med Ret (1821) Runerne for ægte Angelsaxiske, men uden at indlade sig paa nogen videre Forklaring af dens Indhold, hvortil de ufuldkomne Afbildninger, som da havdes, neppe heller kunde indbyde. Det længe mishandlede og tildeels sönderbrudte Monument fandt endelig en omhyggelig Redningsmand i Stedets Præst Dr. *Duncan*, som henved 1830 lod det igjen opreise og restaurere. De skotske Antiqvarers Selskab sögte ved denne Leilighed at faae denne hele Gaade löst, og indböd vor da i Edinburgh boende Landsmand Hr. *Th. G. Repp* til at overvære en paa Stedet foranstaltet Undersögelse og Aftegning af Monumentet; dertil fandt han vel ikke Leilighed, men lovede derimod, naar en fuldkommen paalidelig Afbildning af det Hele var taget, at afgive sin Betænkning om selve Indskriften. Han opfyldte snart sit Löfte ved en Afhandling trykt for det sidstnævnte Selskabs Skrifter 1832, som dog först egentlig udkom i disses 4de Binds 2den Afdeling 1833. Hr. *Repp* sögte at læse og forklare adskillige Ord af Indskriften, og uddrog deraf det Resultat, at den syntes at være affattet i en Dialekt, som kunde antages for at være etslags Blanding af det Angelsaxiske og det oldnordiske Sprog. Da Runamo Indskriften

endnu menes at være den ældste blandt vore nordiske, der kan henföres til et vist Tidslöb, men vore Oldsagn berette, at Harald Hildetand havde udstrakt sine Krigstoge og Erobringer til Northumberland, som i forrige Tider ogsaa indbefattede den Egn, hvor det nu Skotske Ruthwell ligger, fandt jeg mig opfordret til nöje at undersöge baade de ældre og nyere Aftegninger af dets berömte Monuments Rune-Indskrift, især da et gunstigt Tilfælde forhen havde sat mig selv i Besiddelse af et Aftryk af dets Aftegning, stukket i Kobber eller andet Metal*), hvoraf, saavidt det er mig bekjendt, ikke noget andet Exemplar findes i Storbritannien eller andre Lande, uagtet al derom gjort Efterspörgsel. Da visse vigtige Characterer af Indskriften, navnlig de som forhen have omgivet Figurerne paa Rune-Columnernes Capitaler, nu deels ere udslettede af Tidens og Veirligets Indflydelse, deels aldeles bortkomne ved Fölgerne af en voldsom Sönderbrydelse og anden langvarig Mishandling, var det især meget interessant for mig at det meste af dem fandtes paa mit Kobber, og derved ledtes jeg til den Slutning, at Indskriften var udfærdiget af en vis Offa, Voda's (Vodens eller Odins) Afkom (altsaa af Angelsaxernes Kongelige Stamme). Ved historisk Grandskning forsögte jeg derefter at oplyse, at den ommeldte Offa havde været en af Historien ommeldt Prinds af Northumberland, en af den berömte Kong Edelfrids Sönner, men dog tillige Fyrste eller Underkonge over en fra Picterne erobret Provinds o. s. v. Deraf troede jeg at kunne, med temmelig Sikkerhed, udlede den for Runeliteraturen i det Hele yderst vigtige Kjendsgjerning: at Mindesmærkets Opförelse og Indskriftens Datum maatte henföres omtrent til Aaret 650, og at denne altsaa först var indhugget henved 100 Aar efter Northumberlands Erobring ved Anglerne eller Angelsaxerne,

*) Det var blevet mig foræret af afgangne Conferentsraad og Geheime-Archivarius Thorkelin, der havde faaet det i England, Skotland eller Irland, uden at erindre noget videre om dets Oprindelse.

men kun faa Aar efter Kristendommens Indförelse i Riget, — og dog sees det heromhandlede Mindesmærke at være forsynet med to baade i Form og Tungemaal aldeles forskjellige Inscriptioner, den ene nemlig i Landets Sprog, med ægte og dog særdeles ziirlig indhugne Runer, den anden derimod paa Latin og med de i England saa kaldte saxiske Bogstaver *(saxonic letters)*, eller den Art af Middelalderens latinskbarbariske Capital- eller Lapidarskrift, af hvilken Angelsaxerne, efter Kristendommens Indförelse blandt dem, pleiede at betjene sig; — her anvendes ogsaa den sidstnævnte Skrift, efter de kristne Klerkes Maade, for det meste til bibelsk-billedlige Forestillingers Forklaring. Et tydeligere eller mere i Öine faldende Beviis for, at Runerne ikke kunne være nogen Efterligning eller Forkvakling af Middelalderens barbarisklatinske Skrift kan der neppe nogensinde forlanges. Min philologiske Dröftning af Runeskriftens Indhold bekræftede hvad Hr. *Repp* allerede forhen havde opdaget, forsaavidt den viste sig at være affattet i en Dialekt, der især synes at være sammensat af oldnordiske, frisiske og angelsaxiske Elementer, muelig altsaa en hidindtil savnet udförlig Pröve af det ellers næsten aldeles ubekjendte og dog blandt Storbritanniens Lærde meget omtvistede Piëtiske Sprog*), — ligesom det og gotgjordes, at Indskriften (som saa mange andre i Runer og navnlig den paa Runamoklippen) var affattet i Vers, hvis Metrum ganske svarer til en vis Art af de bekjendte allitererede, der forhen brugtes af Saxer, Angelsaxer og Skandinaver. Ved denne Leilighed udstrakte jeg mine Forskninger til de Angelsaxiske Runers Bogstavrække overhoved, med bestandigt Hensyn til *Hickes's, Grimms, Repps* o. fl. ældre Arbeider i dette Fag, og udfandt da med det samme, at enkelte fra den hentede eller med den særlig overeensstemmende Characterer have indsneget sig i Runamo-Indskriften,

*) See min Afhandling om Pieternes og deres Navns Oprindelse i det Skand. Lit. Selsk. Skrifter for 1816—17 (12—13 Aargang), jfrt. med Forsög til Forklaring over nogle Steder af Ossian (o. s. v.) sammesteds for 1813 (9de Aargang).

hvorover man dog, ved at tage det ovenanförte i Betragtning, ikke har synderlig Anledning til at forundre sig.

Til disse nu fuldförte og for sig selv udgivne Grandskninger*), hvorved særegne stöbte Typer for de Angelsaxiske Runer förste Gang ere blevne anvendte, ledtes jeg först efter at jeg, ved at læse Runamo Indskriften bagfra, eller fra Höire til Venstre, ret havde lært dens Beskaffenhed og Indhold at kjende. Forhen kunde jeg ikke skjönne andet end hvad der findes anfört i Selskabets Program 1832—1833: at hiin Indskrift havde nogen Lighed med visse Gothisk-Latinske Characterer**) samt tillige med de Phoeniciske, Celtiberiske o. s. v., hvilket jeg dog dengang troede at kunne tildeels udvikles ved en detailleret Jevnförelse af hver Character især med dens Paralleler i forskjellige Skriftarter. Dette Arbeide maa nu befindes at være overflödigt, da det nöiagtig kan oplyses, at de blandt hine Figurer, som paa sædvanlig Maade ere ulæselige, kun bestaae af de saakaldte Binderuner (af Nogle ansete for Trolddomscharacterer) og at fölgelig disses enkelte Bestanddele udgjöre eller antyde enkelte Runer eller Bogstaver af de mere bekjendte Arter. Vistnok maatte det overraske Forskeren, paa den Tid, da Runamo-Indskriften först læstes, der at finde et saa stort Antal af

*) Under Titel: om Obelisken i Ruthwell og de Angelsaxiske Runer, i Annaler for nordisk Oldkyndighed (1837) I, 243—327. Afhandlingen er ogsaa udkommen paa Engelsk 1836 Ligesom adskillige Oldsager, betegnede med Angelsaxiske Runer, forhen vare fundne hist og her i de tre nordiske Riger, fandtes og, efter at denne Afhandling var skrevet, en særdeles skjön Fibula af Metal ved Himlingöje under Vallöe Stift, paa hvis Bagside en lille Indskrift med Angelsaxiske Runer var indgravet. I Nærheden af samme Sted fandtes forhen, Tid efter anden, adskillige af de kosteligste Oldsager, som vort Kongelige oldnordiske Museum kan opvise, og som alle ere indleverede dertil efter Hendes Majestæt Dronningens Befaling og Stiftets Curators, Hs. Excellence Geheime Stats- og Finantsminister A. W. Moltkes Indstilling. (*L. c.* I, 343—346, Tab. VII, fig. 10, a, b).

**) F. Ex. en Urne, opgravet af Jorden ved Danzig Den er afbildet i *Th. S. Bayer Opuscula* S. 509, og derfra ved *W. C. Grimms* Skrift: Ueber Deutsche Runen Tab. IX; jfr. S. 291. Et Facsimile af den hele Urne findes i det Kongelige Museum for nordiske Oldsager paa Christiansborg Slot.

Bogstaver, tildeels udtrykte ved visse, ellers ogsaa mestendeels bekjendte Afændringer, som udhuggede i Steen i det 8de Aarhundrede, da man forhen ikke havde kjendt nogen Rune-Indskrift, som med nogenlunde Bestemthed kunde henföres til et saa gammelt Datum. Dog kunde han ikke have været aldeles uforberedt derpaa ved at have iagttaget adskillige forhen bekjendte Runeindskrifter, som upaatvivlelig sees at tilhöre Hedendommen, f. Ex. paa to flade Stene, lagte over Urner med brændte Been og Aske i norske Gravhöje, de bekjendte danske Runestene fra Tryggevælde, Tirsted, Glavendrup, Næraa, Snoldelöv, Glimminge, Rönninge, Avenslöv, Flemlöse, Eegaa, Horn, Vedelby, Kallerup, Hjermind Stenen fra Runehöj, der indeholdt Urner med Aske og brændte Been, Balderstenen fra Gunderup og den af Gorm den Gamle satte Steen ved Jellinge m. fl., foruden adskillige i de nu fra Riget skilte Provindser og overhoved mange flere inden dets gamle Grændser, som ikke bære det mindste Spor af Kristendom, — samt endelig andre mindre paa Steenvaaben, Broncevaaben, Guldringe og andre Smykker, Beenkamme m. m.; ogsaa have *Werlauff*, *Thorlacius*, *Rask*, *Grimm* o. fl. deels allerede viist, at baade en af Binderunernes kunstigere Arter, den saakaldte Vertikale, og at de stukne og punkterede Runer, der forhen urigtigt angaves for at være opfundne af Kong Valdemar den 2den (der blot havde samlet dem for at udtrykke ved dem en vis Sentents eller versus memorialis) — vare blevne brugte i Danmarks hedenske Periode. — Siden 1833 have dog heldige Tilfælde i Löbet af faa Aar bragt saa mange og fuldt saa overbevisende ægte danske Mindesmærker af Runernes ældste Arter for Dagen, at enhver Tvivl om deres Brug i vor hedenske Tidsalder maa forsvinde. De ere saaledes fundne paa saakaldte Overliggere, eller kolossalske Dækstene for hedenske Gravkamre, og flere Steendysser, der muelig have tjent til en anden Bestemmelse, tildeels ved Siden af billedlige Fremstillinger; en af de mærkeligste blandt dem (ved Herrestrup) i Ods Herred, var forhen bleven skjult af

en uhyre stor Jordhöj; da vedkommende Eier, for at grave efter Skatte, havde slöifet denne Höj, vare Dækstenens Forestillinger saa tydelige, at Bönderne lagde Mærke til dem. Gravkammerets Vægge bestode af 6 store Stene, og dækkedes fuldkommen af den uhyre store Overligger. I det fandtes kun et Par Urner, som strax hensmuldrede, og nogle forarbeidede Steensager, men intet Metal*). Vor forevigede Biskop *Müller*, som var bleven gjort opmærksom herpaa, havde förend han döde udvirket hos Regjeringen dets sikkre og anstændige Fredning for den Forstyrrelse af det Hele, som ellers sikkerlig strax havde fulgt paa Opdagelsen. I sidstafvigte Aar skete der dog i Jylland i Heltborg Sogn i Thy en fuldt saa mærkelig Opdagelse, i en saakaldet Jættestue eller Hedenoldsbegravelse med Vægge og Loft af kolossalske Stene, som blev aabnet af en Landmand, ved at ville benytte den store Jordhöj, hvormed den var bedækket, til Anlæggelse af en Teglovn. Da kom han uventet ind i den underjordiske Steenbygning; denne tildrog sig strax Opmærksomhed af Omegnens Præster og flere dannede Mænd, som virkelig opdagede, at forskjellige Indskrifter vare indgravede paa to af Vægstenene. Sagen blev paa det nöieste foranstaltet undersögt af den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring, hvorved forskjellige Tegninger tilveiebragtes; den udförligste deriblandt, over Indskrifterne, er af Naturforskeren Cand. *Stenstrup;* derved er det oplyst, at de egentlig udgjöre 5 Afdelinger, som paa tre forskjellige Maader ere blevne indhuggede, indprikkede eller indgnedne i Klippen. En fuldt saa stor Forskjellighed frembyde dog Runecharakterernes Former; — 2 af Afdelingerne ere vel indbyrdes forskjellige i Dannelsesmaaden, men bestaae dog af Binderuner eller Grupper af saadanne Characterer, deels lignende dem paa Runamoklippen, deels andre i Huler paa Island. Den 3die Afdeling bestaaer af Runebogstaver af sædvanlig Form i en Linie, men denne er dog usædvanlig derved, at Skriften maa læses fra Höire til

*) Jfr. Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, I, 181; II, 254.

Venstre, ligesom paa Runamo. Den 4de Afdeling er et fuldkomment Rune-Monogram (af den gammel-diplomatiske Slags), ellers gandske lignende de ældste saakaldte Bomærker i denne Skriftart. Den 5te Afdeling fremviser nogle faa simple, men retvendte Runebogstaver, ligesom indhegnede af et Gitterværk. Dette höist sjeldne Mindesmærke er nu, efter Vedkommendes Indstilling, af Hans Majestæt Kongen blevet afkjöbt Stedets Eier, og vil fremdeles blive fredet.

Ret som om vore ældste Runecharacterer*) i nærværende Tidslöb skulde bringes for Dagen baade i deres störste og mindste Arter, er en af de sidstmeldste först i indeværende Aar bleven læst, aftegnet og dechiffreret; ogsaa dette Mindesmærke tilhörte oprindelig Danmark, endskjöndt det, som fundet ved Hammarlöf i Skaane, i en Grusbakke (som gjerne ere ældre Steensætningers Levninger) heldigviis i 1837 kom i Professor og Ridder *Nilssons* Værge, og hörer nu til hans udmærkede Samling af Steenoldsager i Lund. Det bestaaer af en saakaldet Steenring, mest lignende en lille Tridse, af den temmelig bekjendte Hovedart, hvoraf mange Exemplarer, tildeels noget afvigende fra hinanden i Form og Störrelse, bevares i de nordiske Rigers og selv i Tydsklands Museer. Paa Ringens udvendige Kant er en Runeskrift anbragt med usædvanlig smaae og fine Bogstaver, men ligesom omgivet af et ligeledes indridset Gitterværk, lignende det nysommeldte i Heltborg Sogns Jættestue. Efter Eierens Begjæring undersögte jeg den paa Ringen staaende Runeskrift; — först efter at den meget tit og omhyggelig (men uden mindste Berörelse af noget haardt) var bleven renset med Vand, fremkom alle dens Træk ret tydeligt. Den bestaaer deels af simple Runebogstaver af de mere bekjendte Arter, deels af Binderuner, i Sammensætningen lignende dem paa Runamo og flere, dog læses den, som sædvanligst,

*) Jeg kalder dem her og paa flere Steder de *ældste*, forsaavidt som deres almindelige Brug angaaer, thi i sig selv ere de yngre end de simple Runer, da de egentlig ere sammensatte af disse.

fra Venstre til Höire. Dechiffreret giver den en fuldkommen tydelig Mening og bevidner, at Hakon Jarl*) lod Helligdommen indhegne, samt yttrer det Önske eller den Befaling, at Eiermanden maatte beholde Ringen som dens (Helligdommens) Skytsmiddel (Amulet eller Talisman, rimeligviis som indviet der til sin vidunderlige Bestemmelse). Denne Indskrift forklarer heel ypperlig et dunkelt Sted i en af den ældre Eddas Sange, som man hidindtil kun gisningsviis har kunnet fortolke; den har tillige gjengivet et af Ordsprogets Ord (nemlig *heill*, hvoraf ellers vort *Held*) en vis, hidindtil kun dunkel Betydning. Det Ord, som jeg har oversat ved "Helligdom" hedder i Originalen *Vi*, vort Oldsprogs *Ve* eller *Vi*, forekommende i Egennavnene for Fyens og Jyllands ældgamle Hovedstæder, *Odensvi* (eller Odense) *Vebjörg* eller Viborg, samt i mange andre nordiske, især svenske Stedsnavne. Da det Gitterværk (i Gullandsloven kaldet *Stafgarþr*), som i vor Hedenold opreistes omkring de hellige Steder f. Ex. Domringene eller Tingstederne (ogsaa i samme Lov kaldede *Vi*)**), netop i det Oldnordiske kaldtes *Vebönd*, Helligdomsbaand eller Gitter, saa maa det vel falde Enhver i Öinene, at et saadant Stakit antydes ved hine Figurer saavel paa den skaanske Ring som i

---

*) Det er uvist om denne Hakon har været en dansk Jarl over Skaane, — thi det er muligt, at Amuletet har tilhört en af den berömte norske Jarl Hakons Krigere, som i hans Fölge hærjede Skaane samt Öster- og Vester-Götland i Aaret 988.

**) Guthalag, herausgegeben von *Schildener* (1818, 4) S. 6, Kap. 4 *Engin ma haita huatki a hult eþa hanga eþa haþin guþ, huatki a vi eþa stafgarþa* ɔ: Ingen maa paakalde (eller love Offringer til) Lunde (Steenbakker), eller Höje, eller hedenske Guder eller Helligdomme (hellige Steder) eller Stavregjærder (Hegn eller Stakitværker; Steder, indhegnede paa en saadan Maade). Udgiveren har (S. 137) antaget *Vi* for det nedersaxiske *vyk, vik*, men rimeligvis urigtig. Grundene for min Oversættelsesmaade har jeg nöje udviklet i Eddalæren og dens Oprindelse 4de D. S. 43 o. f. 352 o. f. samt i *Lex. mythol. bor.* (1828) S. 539—544 (*Edda Sæmundi* III, 811—816). Nu seer jeg, at *Wallman* forklarer de samme Ord (i Hovedsagen) paa den samme Maade, i Kgl. Svenska Vitterhets Hist. och Antiqv. Academ. Afhandlingar 1838 XIV, 106—107.

den jydske Jættestue*). Saaledes kunne endog de Mindesmærker, som i Förstningen synes at være uforstaaelige, ved nærmere Dröftning og Sammenligning ret tydelig oplyse hinanden. At saadanne Stene, som den heromhandlede, som Amuleter hængtes paa Mennesker eller Qvæg vise den ældste islandske Kirkerets Forbud mod denne hedenske Skik, saavel som og mod Amuletstenenes foregaaende overtroiske Indvielse. Af denne og flere Grunde har *Christie* i en særegen Afhandling oplyst saadanne Stenes fordums Bestemmelse i Almindelighed**).

Endnu et Oldtidsminde af stor Mærkværdighed for Runeliteraturen, den saakaldte Paradishule i det sydlige Island (Rangaavalle Syssel) er i den senere Tid opdaget. Denne ogsaa for Naturforkeren mærkværdige Hules Opdagelse skyldes den antiqvariske Commissions omhyggelige Efterspörgsel angaaende Islands Oldsager, men en stor Deel af dens mange Runeskrifters Aftegning Landets Biskop *Steingrim Johnsen*. —

*) En lignende Indhegning eller Indfatning er ogsaa anbragt om en kryptographisk Indskrift af nordiske Binderuner, indgravet paa en Plade af Sölv eller andet Metal, indvendig heftet til et meget gammelt Sölvskjold, fundet paa Öen Ely; rundt paa dets indvendige Kant var ogsaa indgravet en angelsaxisk Bön (tildeels affattet i Vers) til Herren (drihten) om at forsvare Den, som bar Skjoldet, og om at opfylde hans Önsker. See *Fountaine Numismata Anglosaxonica* (Fol.) pag. 187.

**) Om en Steenring, som tilhörer det Bergenske Museum; et Forsög paa at oplyse og forklare denne og andre lignende Steenringes oprindelige Bestemmelse: Urda, I, 45 o. f. Jfr. Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, I, 185, hvor det bemærkes, at nogle saadanne Steendopper eller Ringe ere blevne fundne i eller ved Urner, hvoraf deres höje Ælde er indlysende nok. Det er ogsaa særdeles begribeligt, efter at deres rette Bestemmelse nu er blevet fuldstændig oplyst. See videre *l. c.* I, 235, 237 om Oldsager af denne Art, fundne i svenske Gravhöje, af Almuen (efter Rigsantiqvar *Hildebrand's* Bemærkning) almindelig kaldede *åskehiul* eller Tordenhjul; de synes saaledes i Hedenold at have henhört til Thors Dyrkelse. Hiin yderst sjeldne Steentridse ommeldes og afbildes uden Indskrift af dens lærde Ejer i Skriftet *Skandinaviens Urinvånare* 3 H. S 30 Tab. XI fig. 119 (Cristiansstad 1839. 4); han mener, at den, tilligemed andre lignende i Nordens fjærneste Oldtid er bleven brugt som etslags Redskab af et vildt Urfolk af Eskimoernes eller Finlappernes Race; — dog antager han tillige, at den og flere er senere af Gotherne bleven opbevaret og betragtet som et heldbringende Amulet (i Overeensstemmelse med det her foran udviklede). En Afbildning af Indskriften vil tilligemed min Forklaring over samme udkomme i Annaler for nordisk Oldkyndighed 2det Bind.

Det maa nu antages for höist sandsynligt, at adskillige saadanne Characterer eller Runegrupper, som have en paafaldende Lighed med andre i Heltborg og Runamo, ligeledes ere fra Nordens (her især Islands) hedenske Tid, samt at nogle af Indskrifterne ere fra det 11te og 12te Aarhundrede. Vist er det, at Navnene Are, Semund (o. fl.), maaskee tilhörende adskillige af hine Tiders mærkværdige Islændere findes i denne Hule, alle indridsede mod Runer, deels af den kunstigere, deels af de simplere Arter; et enkelt vistnok meget gammelt Navn maa læses fra Höire til Venstre. — Den Mangfoldighed af Runenavne, som her viser sig, synes og at maatte lede til Bekræftelsen af *Engelstofts* allerede i Aaret 1808*) fremsatte Mening, at Islænderne indtil Are Frodes Dage almindelig havde brugt Runeskrift, men ikke den latinsk-gothiske, — som dog rimeligviis da indförtes ved de romersk-katholske Klerkers Bestræbelser, især ved de paa den Tid givne, saavel kirkelige som verdslige Loves Affattelse i denne Skriftart**). Undersögelserne af Paradishulens gamle Indskrifter have endnu ikke kunne sluttes, da vi mangle Aftegninger af nogle deriblandt. De fleste af dem ere, ligesom paa Runamo, anbragte horizontalt paa den med en fiin Lavaglassur overtrukne Steenflade, der danner Hulens Gulv. I dette Aars Sommer (1838) haaber jeg at erholde de manglende Tegninger, der sandsynligviis ville kaste et

*) Universitets- og Skole-Annaler for bemeldte Aar, 2 H. S. 69—91.

**) Man har og i Island vedblevet at bruge Runerne paa Ligstene og andre Mindesmærker længe efter den Tid. Endnu i Aaret 1812 benægtede *Rühs* dog, at nogen Runeskrift fandtes i Island (uden at bemærke de i *Eggert Olafsens* Reisebeskrivelse 1772 publicerede Indskrifter, af hvilke en er fra Aaret 1002). 1827 godtgjorde jeg (i Ant. Ann 4de B.), at Island i det mindste kunde opvise 28 gamle Runemindesmærker. Nylig har Hr. Pastor *Th. Helgason* til Reikholt (en ivrig og kyndig Oldgrandsker) opdaget der og i Nabosognene ikke mindre end 10 Runestene, som enten vare henkastede eller ere ved hans Omsorg blevne opgravede af Jorden. Herom har jeg först modtaget Underretning sidst i Martz 1839.

klarere Lys over denne mærkværdige, men hidtil dog aldeles ubekjendte Deel af Fortidens Hule-Literatur*).

Samtlige heronhandlede, i sin Art vigtige Rune-Mindesmærker ere enten blevne opdagede, beskrevne, aftegnede eller forklarede siden i Mai 1834, da Runamo-Indskriften först læstes. For mig var dens Dechiffrering en literær Katastrophe, som har havt til Fölge, at jeg, lige fra den Tidspunkt af, bestandig har havt min Opmærksomhed henvendt paa dette Kundskabsfag, hvori jeg haabede at flere ligesaa interessante og uventede Opdagelser vilde kunne gjöres, og den nysommeldte, allerede skete, tillige ved dem oplyses og bekræftes; dette mit Haab er heller ikke blevet skuffet, og der er tillige al Grund til at see flere lignende hidindtil ikke tilstrækkelig undersögte, saavel danske som fremmede Mindesmærkers Gjenvindelse fra Glemselsriget imöde. Det har været mig velbekjendt, at Mange have, og det vist med Grund, forundret sig over, at den længe bebudede videnskabelige Undersögelse over Runamo ikke för er kommen for Lyset; det har hverken været Selskabets eller mine ærede Committee-Collegers Skyld; jeg maa og bör alene paatage mig den, men haaber paa den anden Side at frifindes for al Bröde paa den Grund, at alle mine Fritimer i hiin Mellemtid fra andre Pligtsforretninger og de nödvendigste Adspredelser have været helligede Runestudiet, og navnlig tillige en uafbrudt Kjede af specielle Undersögelser af de forskjellige, Tid efter anden opdagede, Mindesmærker af denne vor ældste Literatur, som jeg nu tildeels har opregnet. Jeg havde

*) Efter at dette var skrevet, erholdt jeg sidst i afvigte Aar udförlige Beretninger, oplyste af Tegninger, om en ny Undersögelse over Hulen og dens Indskrifter, foretaget efter min Anmodning ved DHrr. Provst *Thomas Sæmundson* (som selv har gjort sig bekjendt med Syd-Europas, Grækenlands og lille Asiens Mindesmærker) og Pastor *Johan Björnson* i Sommeren 1838; desværre erfares deraf, at en Deel af Indskrifterne er siden 1818 blevet beskadiget af Reisende eller andre, som have besögt denne Hule. Leiligheden har endnu ikke tilladt mig at sammenstille og udvikle de mange samlede Materialier til Paradishulens forskjellige, i alt henved 90 Runeindskrifters Læsning eller Fortolkning.

foresat mig at fuldende den hele hertil hörende Dröftning förend jeg sluttede min Fortolkning over Runamo-Indskriften, som i sig selv allerede længe har været færdig, men kun efterhaanden har faaet enkelte oplysende Note-Tilföininger af dens nyopdagede Paralleler, — men jeg indseer det nu klart nok, at denne Commentar ikke længer kan tilbageholdes. At dette dog er skeet lige til denne Dag, derpaa fortryder jeg aldeles ikke, da nye Lysglimt af og til stedse indtil nu have vedblevet at opklare det Mörke, hvori vore Hedenoldsruner forhen saalænge have været indhyllede. Vistnok önskede jeg meget gjerne, saasnart Leiligheden maatte kunne tillade det, at kunne tilbyde Videnskabernes Selskab en saadan almindelig Undersögelse over Runerne og deres höje Alder som den forevigede *Skule Thorlacius* nu for mere end tredive Aar siden arbeidede paa og bestemte for dets Skrifter*). Stor Skade var det, at dette hans Forehavende ikke sattes i Værk, og at intet, saavidt mig er bekjendt, nu haves af et saadant Skrift fra hans Haand, — men paa den anden Side er det og vist, at mange saare vigtige Materialier til et sligt Arbeide siden ere komne for Lyset, — ligesom vi og i denne Mellemtid have erholdt særdeles ypperlige og indholdsrige Skrifter over Runerne af *Grimm* (1821 og 1828), *Brynjulfsen* (1823 i hans *Periculum runologicum*) og *Liljegrén* (1832 og 1833). Dog forekommer det mig, at der netop siden sidstnævnte (ligesom vor *Brynjulfsen*) altfor tidlig tabte udmærkede Lærdes *Runlära* og *Runurkunder* bleve sluttede (skjöndt i et mod den övrige nyere Runeliteraturs Periode saare kort Tidsrum) saa mange og vigtige Opdagelser i Faget ere blevne

*) Derfor sluttede *Nyerup* saaledes sin Afhandling over Runerne 1804: "Jeg er overbeviist om, at vi vil komme det Sande og Visse endnu adskillige Grader nærmere, naar vi med det förste, i Videnskabernes Selskabs Skrifter, faae den Afhandling om Runerne ihænde, som Justitsraad *Thorlacius* længe har arbeidet paa". Hist. stat. Skildring af Tilst. i Danm. og Norge, II, 52.

gjorte*), at end en ny Udsigt derover, som baner Vejen for forskjellige nye Anskuelser, — ikke (ved Siden af de nysnævnte og flere Runegrandskeres Skrifter) vilde være overflödig for vor Samtid og heller ikke ukjærkommen for de videnskabelig dannede Læsere, som interessere sig for Runamoindskriften, men som ellers ikke, efter deres Studiers Retning og Beskaffenhed, have kunnet gjöre sig nöje bekjendte med de mange ældre, til Runeliteraturen hörende Værker. Overhovedet maa det vel antages for afgjort, at det neppe kan være ligegyldigt for Videnskabsmanden at vide hvorlænge hans Folk har kunnet læse eller skrive og om det i de ældste Tider har betjent sig af andre Skriftarter eller Skrivemaader end de nu brugelige og almindelig bekjendte.

Jeg havde saaledes foretaget mig en saadan almindelig Undersögelse, og var allerede færdig med adskillige dertil hörende Forarbeider, — men jeg troer dog nu, at Hoved-Afhandlingens Fuldförelse maa udsættes indtil min Kundskab kan blive beriget med Resultaterne af de brittisk-indiske Lærdes, især *Prinseps* nyeste, höist sindrige og fortjenstlige Opdagelser i den indisk-baktriske Palæographie, hvorved de hidindtil aldeles uforstaaelige Indskrifter i de berömte Tempelhuler, samt paa Mindestötter, Mynter o. s. v. deels ere blevne og deels efterhaanden

*) Hertil höre endvidere forskjellige danske Indskrifter i de mere bekjendte og læselige Runearter, som ere blevne opdagede i den nyeste Tid efter Beretninger fra Vedkommende. Saaledes fandtes f. Ex. tvende forhen ubekjendte Runestene ved Sönder-Vissing Kirke i Aarhuus Stift, hvilke daværende Præst til Tönning (nu til Rönninge i Fyen) Hr. *J. L. Rohmann* besörgede opgravede af Jorden og afgav 1833 en interessant Beretning derom. Dog kunde han, formedelst de svære, i Jorden dybt nedsjunkne Stenes ubeleilige Stilling ikke afkopiere Indskrifterne fuldstændig. Hr Cand. theol. *Thorsen* (ansat ved Universitetsbibliotheket), som med Held har beskjæftiget sig med Runestudiet og i Sommeren 1838 bereist en Deel af Danmark til slige Mindesmærkers Opsögelse og Undersögelse, har nöiagtig aftegnet den ene af disse Stenes höist mærkværdige Indskrift, som viser, at den er sat over en *Tufa* eller *Tofa* (Tove), en hidindtil (i det mindste under dette Navn) ubekjendt Hustru af Harald Gormsön, formodentlig den danske Konge, som er bekjendt under Navn af Harald Blaatand, men her kaldes "den Gode." *Tufa's* i Indskriften nævnte Fader, *Mistivi*, var rimeligvis den bekjendte obotritiske Fyrste af dette Navn, som ödelagde Hamborg i Aaret 982.

ville ved hans, *Lassens, Ritters, K. O. Müllers* og flere sagkyndige Mænds Bestræbelser blive oplyste og forklarede*). Forlængst havde disse Indskrifters ældre Afbildninger vakt min Opmærksomhed, da mange af deres Characterer fuldkommen ligne nordiske Runer, men da dog deres Betydning maatte blive mig uvis, kunde jeg ikke grunde nogen sikker Slutning derpaa. Naar denne Deel af Oldtidens Skrivekunst först bliver mig bekjendt, haaber jeg at erholde et saa tilstrækkeligt Lys i denne hidindtil saa dunkle Sag, at det derved kan skjönnes, hvorvidt de ældste bekjendte indiske, baktriske og flere Alphabeter staae i nogen Forbindelse med Runerne, eller ikke.

Da det dog er uvist om eller naar dette mit Haab kan opfyldes, vil mit Forsög til en grammatisk Forklaring over Runamoindskriften, som længe har været færdigt, snart blive for sig selv forelagt Selskabet for at optages i de af det udgivne historisk-philosophiske Skrifter.

---

*) Det er allerede blevet tilstrækkelig oplyst af disse Mindesmærker, jevnförte med gamle chinesiske Annaler og Reisebeskrivelser, at Fyrster af Buddhas Tro have för og i Alexander den Stores Tid hersket over en stor Deel af Indien og i de dertil grændsende vidtlöftige Bjerglande; at saadanne Krigere ogsaa have omstyrtet eller aflöst Baktriens græske Dynastie o. s. v. See herom *Carl Ritters* Skrift: Die Stupas (Topes) oder die architectonischen Denkmale an der Indo-Baktrischen Königsstrasse und die Colosse von Bamiyan, Berlin 1838, 8. Det kan ansees som et bekræftende Bilag til hans udförlige Undersögelser over Indoskythernes og Geternes ældste Historie i hans Vorhalle der europ. Völker Gesch. og hans store geographiske Værk. Jfr. min Eddalære I, 65 o. f., 120 o. f., 132 o. f., 196 o. f., III 23 o. f., 74 o. f. 106 o. f., 126 o. f., 282 o. f., 295 samt min Udsigt over den kaukasiske Menneskestammes ældste Hjemsted og Udvandringer (1818) S. 4—9, 22—23 og *Lex. Mytholog. vet. Boreal.* (1828, 4) S. 350—362.

